

E L M I C A L E T G A L À C T I C

Propostes didàctiques

L'Odissea

Elaborades per Teresa Soler



L'ODISSEA

D E S C R I P C I Ó

Autor: *Homer.*

Adaptador: *Jesús Cortés.*

Il·lustracions: *Enric Solbes.*

Edicions Bromera/Alzira, 2001

Col·lecció: «EL MICALET GALÀCTIC», núm. 78

Format: 13 × 20,5 cm, 128 pàgs.

Enquadernació en rústica. Impressió en blanc i negre.

Edat: a partir de 12 anys. Aquesta versió de les aventures que Ulisses, rei d'Ítaca, viu a l'acabament de la guerra de Troia, en el camí de retorn cap al seu regne permetrà als alumnes d'aqueta edat acostar-se a la tradició mitològica que tant ha influït en la literatura de tots els temps.

RESUM ARGUMENTAL

Acabada la guerra de Troia, Ulisses, rei d'Ítaca, vol tornar al seu país. Vaixells i homes estan disposats, després de deu anys de lluita, a emprendre el viatge de retorn. Però, al país dels ciclops, Ulisses i alguns homes queden atrapats a la cova de Polifem i, per tal d'escapar d'una mort segura, decideixen deixar-lo cec. Així poden fugir amagats entre les ovelles que Polifem guardava a la cova. Polifem és fill de Posidó, rei del mar, el qual, dolgut i furiós pel que han fet al seu fill, condemna Ulisses a no tornar a Ítaca, o, cas d'aconseguir tornar-hi, que siga amb un viatge llarg, i que arribe sol i en naus alienes. Així, el viatge a Ítaca es converteix en una llarga i dura odissea que portarà Ulisses i els seus homes a diverses illes, on hauran de superar les proves que els déus els imposen.

A l'illa d'Eòlia, el rei Èol ofereix a Ulisses una pell amb vents que l'han de guiar cap a Ítaca; però els mariners, que pensen que aquell fardell conté tresors, deslliguen la pell. Això provoca una tempesta de vents i el vaixell acaba en terra dels lestrígons, lluny de la seua destinació. Uns dies més tard atraquen a l'illa Eea, on Circe, deesa que habita l'illa, ajuda Ulisses perquè pugui trobar el camí a Ítaca. Passen per l'illa de les sirenes on s'han de tapar les orelles amb cera per no ser embuixats amb els seus cants i perdre el desig de tornar a casa.

Arribats a l'illa d'Hèlios, després de lluitar contra els monstres Escilla i Caribdis, els vents es calmen de tal manera que retenen el vaixell del guerrer un mes sencer. Els homes d'Ulisses, famolencs, maten unes vaques de l'illa, fet que (com ja havia vaticinat Tisèries, l'endeví cec) posa fi a la companyia. Zeus, el pare dels déus, desencadena una forta tempesta per castigar-los: tots els homes s'ofeguen i la nau s'esquerda. Ulisses, sol i cansat, arriba a l'illa d'Ogígia on la nimfa Calipso, filla del déu Atlas, l'acull durant set anys. Passades totes aquestes desgràcies, Atena, filla de Zeus, convenç son pare d'apiadar-se d'Ulisses i facilitar-li l'arribada a Ítaca.

Però vint anys d'absència han convertit el palau del rei en una festa contínua de pretendents que aspiren a casar-se amb Penèlope, esposa d'Ulisses i reina d'Ítaca, i a matar el seu fill Telèmac, per aconseguir el govern de l'illa. Penèlope retarda la tria del pretendent teixint un sudari que desfà secretament cada nit, però en veure que ja no pot allargar la situació decideix que es casarà amb qui guanye una prova amb l'arc d'Ulisses. La prova es superada pel mateix Ulisses, que arriba disfressat de pobre, el qual, amb l'ajuda de Telèmac, mata tots els pretendents.

TEMA I INTERÉS DEL LLIBRE

L'adaptació del poema èpic d'Homer proporcionarà als preadolescents el plaer d'acostar-se a una de les històries més conegudes

del món clàssic. Gràcies a aquestes peripècies en el viatge llarg i complicat de tornada a Ítaca, els alumnes s'introduiran en la coneixença de l'estructura literària de tradició popular basada en la superació de proves. D'altra banda, Ulisses, a pesar dels obstacles que els déus van posant-li en la singladura, es mostra ferm en els seus ideals: la lleialtat a un país, a un poble i a una família. La lectura insisteix sobre el significat de la lleialtat personificada també en Penèlope, esposa d'Ulisses, que l'espera durant vint anys ordint argücies com la del sudari que desfà cada nit secretament per no acabar-lo i no haver de triar cap pretendent.

Així mateix, gràcies a aquesta adaptació de *L'Odissea*, el jovent s'endinsa en el món de la mitologia grega, cristal·lització d'un fenomen màgic en què els déus són, senten i s'expressen com persones, però regeixen el món dels mortals amb fets portentosos. Déus, deesses, herois i nimfes, personatges d'una epopeia secular, introdueixen els joves, gràcies a aquesta versió, en l'atractiu de les històries mitològiques.

Hem de tenir en compte que la mitologia grega sol tenir el seu correlat en la romana, tot i que canvien el nom dels personatges. Ací cal fer notar que l'adaptació que ha fet Jesús Cortés usa normalment els noms d'origen grec, tret del cas d'Ulisses, que en comptes d'Odisseu (que seria el que hi correspondria) ha preferit Ulisses per ser el referent més pròxim per als lectors actuals.

A més, amb la lectura d'aquesta versió del poema homèric, els joves lectors es familiaritzaran amb qüestions històriques i marítimes tals com:

— Parts dels vaixells antics i el seu funcionament.

— Importància dels vents en la navegació de l'època, la seua nomenclatura i orientació.

— Vocabulari específic de la navegació.

— Els noms de déus i deesses i els seus atributs.

L'AUTOR

No es pot parlar amb molta certesa sobre la vida d'Homer. Creiem que va viure al segle VIII aC o en temps de la guerra de Troia, al segle XII aC. No se sap on va nàixer, però podria haver estat a l'Àsia Menor (actual Turquia). Va escriure dues grans obres, *La Iliada* i *L'Odissea*. Es creu que *L'Odissea* podria haver estat composta a partir de la recopilació de cançons tradicionals gregues; potser per això, la seua estructura està més pensada per ser escoltada que llegida. Aquest conjunt de poemes va ser tan admirat que constituí la base de l'educació grega de l'època.

L'ADAPTADOR

Jesús Cortés va nàixer l'any 1962 a Torrent i és un dels escriptors de narrativa juvenil més destacats. Quedà finalista del Premi de Narrativa Juvenil Vila de l'Eliana l'any 1992 amb el seu primer llibre *Plom més que plom!*. Després ha publicat les obres: *El somni de Franc*; *Alex i Cia., detectius*; *La mansió del terror*; *No em pots dir adéu* (Premi de Narrativa Juvenil Bancaixa, 1977) i *Roses negres a Kosovo*. Amb *L'ull de la mòmia* va guanyar el Premi Vicent Silvestre de Narrativa Infantil 1999.

L'IL·LUSTRADOR

Enric Solbes (Alcoi, 1960) és un artista plàstic de reconeguda trajectòria professional en els camps del cartellisme, la pintura, la il·lustració i el disseny gràfic, entre altres. És autor dels dibuixos d'un bon grapat de llibres per a adults, joves i xiquets, entre els quals cal esmentar, per exemple, alguns llibres publicats en la col·lecció «El Micalet Galàctic»: *Tirant lo Blanc*; *El meravellós màgic d'Oz*; *Anàdia, la ciutat submergida* i *Ulisses, el meu gat*.

SUGGERIMENTS DIDÀCTICS I METODOLÒGICS

L'Equipo Peonza, un destacat col·lectiu de professionals amb molta experiència en el camp de l'animació a la lectura, afirma que a l'escola, li correspon una planificació sistemàtica i continuada d'activitats encaminades a fer que l'encontre xiquet-llibre siga constant i satisfactori. Res més propici per a aconseguir aquest encontre que programar una sèrie d'activitats divertides, i fins i tot extraordinàries, que afavorisquen la relació entre joves i literatura, un exemple de les quals detallem a continuació amb el desig que resulten útils. Però, abans, caldria recordar que submergir-se en l'aventura de llegir ja és una activitat lúdica i formadora per si mateixa, que no requereix muntatges externs complexos per a produir gaudi, educació o amplitud de mires en els nostres alumnes. Cap història més adient que *L'Odissea* per a recordar que s'aprén fent camí, durant el trajecte, no solament en l'arribada. La lectura és el camí. Naturalment, abans d'aplicar qualsevol activitat relacionada amb la lectura i la seua motivació, caldrà pensar en l'edat dels alumnes que tenim, els seus gustos i les seues preferències, el nivell de comprensió, l'actitud cap al fet lector, etc. per a poder adequar el treball que desenvoluparen durant el curs.

Dins de les activitats quotidianes de la classe hauria de considerar-se l'activitat de la lectura col·lectiva. Podria començar-la la mestra o el mestre, per a ambientar la classe i predisposar els joves cap al fet lector, i després podrien continuar els alumnes, també en veu alta. Una altra activitat motivadora consisteix a fotocopiar, ampliant-los, els personatges principals de l'obra, Ulisses, Penèlope i Telèmac. Es poden pintar i retolar col·lectivament i convertir-los en murals per a enganxar al racó de lectura o biblioteca d'aula. La mateixa activitat es pot fer amb els personatges de la mitologia grega que van apareixent, posant dalt del cartell el nom i a la part de baix els seus atributs. Per exemple: «Zeus, pare del déus».

Com una activitat més extraordinària —i per això mateix no cal fer-la més d'una vegada al curs—, proposem la confecció

d'un àlbum de cromos. Es tracta d'una activitat atractiva per als xiquets d'aquesta edat si tenim present el gust pel col·leccionisme que solen manifestar. Primerament s'han de buscar fotos o dibuixos per poder-los fotocopiar (que podeu trobar fàcilment en Internet o en bibliografia sobre el tema). El nombre de cromos dependrà de les ganes o del pressupost de què es dispose.

Les pàgines de l'àlbum, poden fotocopiar-les de les que es faciliten en aquestes propostes, encara que qualsevol disseny fet pel professor o professora és igualment vàlid. El nombre de pàgines s'haurà d'adaptar al nombre de cromos que us interesse treballar. Aquesta activitat potencia la lectura, la comprensió i la capacitat de relació.

Si resulta massa costós per a l'escola elaborar un àlbum per xiquet, se'n pot confeccionar un de més gran per a la classe. D'aquesta manera els alumnes us poden ajudar a elegir els cromos i fins i tot a redactar-ne els peus, i així l'elaboració de l'àlbum es converteix en un treball col·lectiu.

PROPOSTES DE TREBALL*

(MATERIAL FOTOCOPIABLE)

* L'editor autoritza la reproducció d'aquestes *Propostes de treball* amb finalitats didàctiques, però recorda que no es permet la reproducció, per fotocòpia o altres mitjans, del llibre a què es refereixen aquestes propostes.

A) FITXA DE LECTURA

TÍTOL DE L'OBRA:

AUTOR:

ADAPTADOR:

IL·LUSTRADOR:

EDICIONS BROMERA

COL·LECCIÓ «El Micalet Galàctic» Núm.:

1. Per què Ulisses vol tornar a Ítaca?

.....

2. Per què Possidó decideix impedir l'arribada d'Ulisses i els seus homes a Ítaca?

.....

.....

3. Què vaticina el cec Tisèries a l'heroi en l'illa d'Hèlios?

.....

4. Quina deessa ajuda Ulisses en el seu viatge de retorn a Ítaca?

.....

5. Què feia Penèlope per tal de no haver de triar pretendent per a casar-se?

.....

6. Per què el cant de les sirenes resultava perillós per a Ulisses i la seua tripulació?

.....

.....

B) ESTUDI I ANÀLISI DE L'OBRA

1. L'estructura

Si una narració conta els fets ordenats cronològicament, és a dir, segons passen en el temps, se'n diu que té una estructura lineal; en canvi, si conta els fets fent salts enrere en el temps, explicant coses que ja han succeït, s'anomena de *flashback*.

1.1. Quin tipus d'estructura temporal diries que té l'adaptació de *L'Odissea* que has llegit? Per què?

.....
.....

En canvi, al poema d'Homer —a *L'Odissea* original— l'acció comença en el capítol «La decisió dels déus». A partir d'aquest capítol Ulisses va contant les peripècies que ha hagut de superar, i després retorna al present i segueix l'acció fins al desenllaç de la història.

1.2. Quin tipus d'estructura temporal diries que té el poema d'Homer? Per què?

.....
.....

1.3. Les narracions solen tenir tres parts:

— Plantejament: es presenten els personatges i l'acció.

— Nus: es conta l'argument de la història.

— Desenllaç: explica com es resol la història, el final.

D'acord amb açò, explica breument què passa en cadascuna de les tres parts de la narració.

Plantejament:.....
.....

.....
Nus:.....
.....
.....

Desenllaç:.....
.....
.....

1.4. Segons la teua opinió, amb quin fet concret comença l'acció pròpiament dita, és a dir, el nus?
.....
.....

1.5. I quin fet provoca el començament del desenllaç?
.....
.....

2. El narrador

El narrador és la persona que conta la història, que assenyala l'ordre en què succeeixen els fets, descriu on passa l'acció i indica les actituds, els gestos i els moviments dels personatges.

El narrador pot ser algun personatge de la història i aleshores usa la primera persona (jo, nosaltres...). Però també pot contar els fets algú alié a la història, algú que no hi participa, aleshores usa la tercera persona (ell, elles...).

2.1. Qui narra *L'Odissea*? És cap dels personatges?
.....

2.2. Per això, quina persona usa el narrador?
.....

2.3. Llig el següent fragment de *L'Odissea* i subratlla totes les paraules que ens indiquen en quina persona conta la història el narrador.

Al tercer dia, Ulisses va pujar al cim d'un espadat per fer una ullada i, entre unes alzines i un bosc espès, va veure una columna de fum que s'enlairava cap al cel. Poc després, mentre tornava a la nau, va caçar un cérvol enorme amb la seua llança de bronze i tots menjaren i begueren de gust fins que, a poqueta nit, es van adormir a la vora de la mar.

2.4. Torna a escriure les paraules subratllades canviant la persona del narrador.

.....
.....

2.5. Anomena dos gèneres literaris que, per les seues característiques, només solen ser narrats en primera persona.

.....
.....

3. Els personatges

3.1. Qui creus que és el protagonista o personatge principal de *L'Odissea*?

.....

3.2. Fes una descripció breu del protagonista de la història. No oblidis usar adjectius per perfilar millor les seues qualitats físiques i el seu caràcter.

.....
.....
.....
.....

3.3. Els personatges que no són els protagonistes s'anomenen personatges secundaris. Classifica els personatges secundaris de *L'Odissea* segons que pertanyen al món real o al món mitològic.

<u>REALS</u>	<u>MITOLÒGICS</u>
Penèlope	Calipso
.....
.....
.....
.....

3.4. Els déus i les deesses de la mitologia grega tenen uns atributs que expliquen les seues funcions, la seua jerarquia i el seu poder. Completa el quadre següent amb els atributs dels déus i les deesses que apareixen en la història que has llegit.

Déus i deesses	Atributs
Zeus	Pare dels déus
Atena	
Posidó	
Lampècia	
Atles	
Circe	

3.5. Amb quin personatge t'identifiques més? Per què?

.....

.....

.....

C) ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES

1. Busca en el diccionari la paraula *odissea* i després explica quina relació té el títol del poema d'Homer amb la definició del diccionari.

.....

.....

2. Llig els fragments següents del poema *Ítaca* del poeta grec Kavafis en versió de Carles Riba. Després, amb l'ajuda del teu professor o professora, esbrina el seu significat i la relació que té amb *L'Odissea* d'Homer.

ÍTACA

*Quan surts per fer el viatge cap a Ítaca,
has de pregar que el camí sigui llarg,
ple d'aventures, ple de coneixença.*

[...]

*Que siguin moltes les matinades d'estiu
que, amb quina delectança, amb quina joia!
entraràs en un port que els teus ulls ignoraven;*

[...]

*Sempre tingues al cor la idea d'Ítaca.
Has d'arribar-hi, és el teu destí.
Però no forcis gens la travessia.
És preferible que duri molts anys
i que ja siguis vell quan fondegis a l'illa,
ric de tot el que hauràs guanyat fent el camí,
sense esperar que t'hagi de dar riqueses Ítaca.
Ítaca t'ha donat el bell viatge.
Sense ella no hauries pas sortit cap a fer-lo.
Res més no té que et pugui ja donar.*

[...]

2.1. Com demana Kavafis que siga la travessia cap a Ítaca?

.....

2.2. En què es diferencien el viatge que descriu Homer i el que desitja Kavafis?

.....

.....

3. Ara pots escoltar en classe el poema, cantat i musicat per Lluís Llach, al disc compacte *Viatge a Ítaca*.

4. Encercla, en aquest mapa, Troia i Ítaca i fixa't en els itineraris possibles per a anar d'una a l'altra. Per què creus que en la història d'Ulisses apareixen tantes illes?

.....

.....

.....



5. Investiga, en un llibre de mitologia grega o en una enciclopèdia, l'evolució de l'aspecte de les sirenes. Dibuixa-les.

Primerament	Després

6. Busca en el diccionari el significat dels vocables següents i després explica'l usant les teues paraules.

QUILLA:

PROA:

POPA:

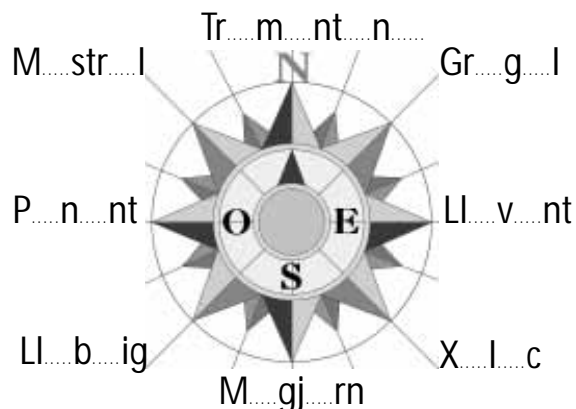
PAL MAJOR:

7. Al llibre hi ha nombroses referències als vents, ja que tenien molta importància en la navegació de l'època. Explica per què eren tan importants per als navegants.

.....

.....

7.1. Per a ser un bon mariner hauràs de conèixer el nom dels vents. Completa aquesta rosa dels vents.



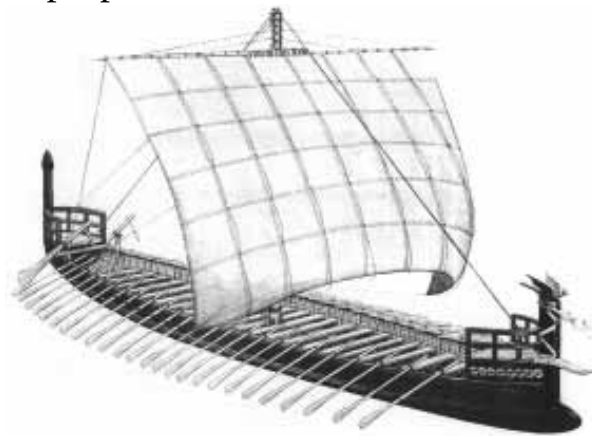
8. Podràs explicar millor les frases fetes si les tornes a llegir en el seu context; ajuda't del número de la pàgina.

- «Amb penes i treballs»(pàg. 16)
- «Lletja com un pecat» (pàg. 26)
- «I un bé negre!» (pàg. 60)
- «Esquellots de ferro massís» (pàg. 60)
- «No dir ni piu» (pàg. 60)

9. Esbrina, amb l'ajuda dels teus companys i del professor o professora, el significat d'aquestes paraules i expressions pròpies dels navegants.

- | | |
|----------------------|-----------------|
| Albirar | Alçar la proa. |
| Esquinçar el vaixell | Sotsobrar |
| A la deriva | Aigües amargues |
| El rumb | Atracar |
| Salpar | Terra ferma |

10. Fixa't en aquest vaixell similar al d'Ulisses, explica de quines maneres podia propulsar-se.



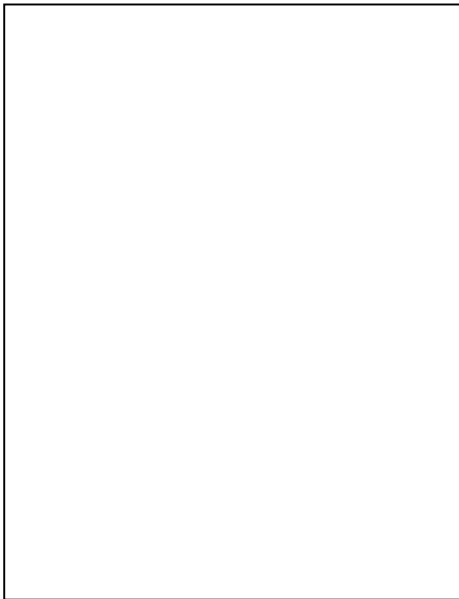
.....

.....

11. Acoloreix i enganxa els cromos de les pàgines següents en l'àlbum.



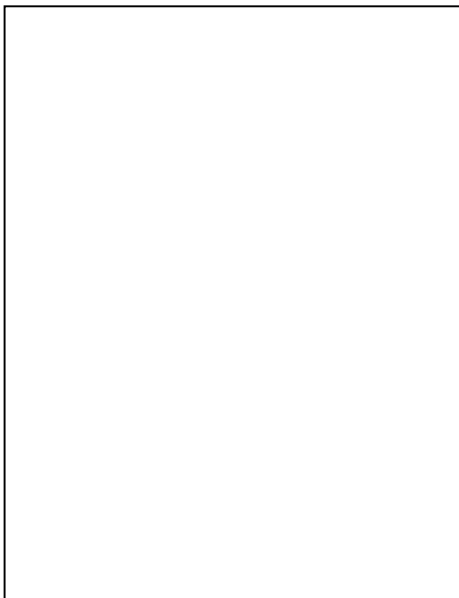
ÀLBUM DE *L'ODISSEA*



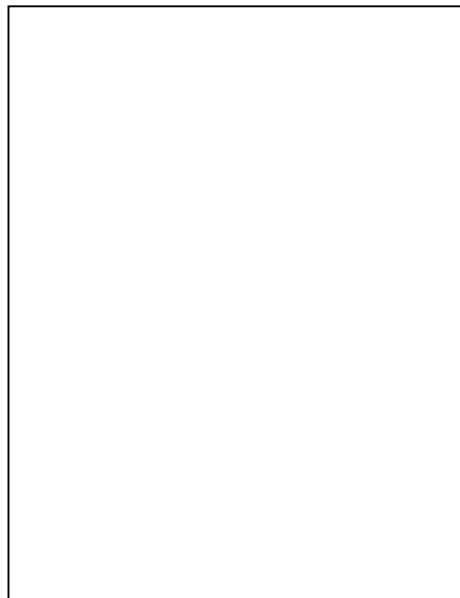
Gran guerrer i heroi mitològic que hagué d'enfrontar-se als designis dels déus durant deu anys per poder tornar a Ítaca.



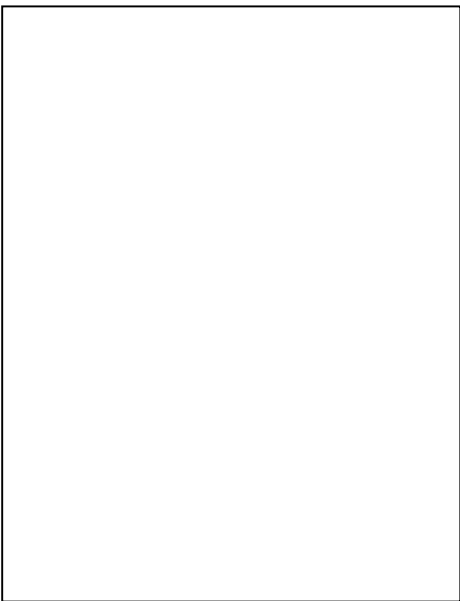
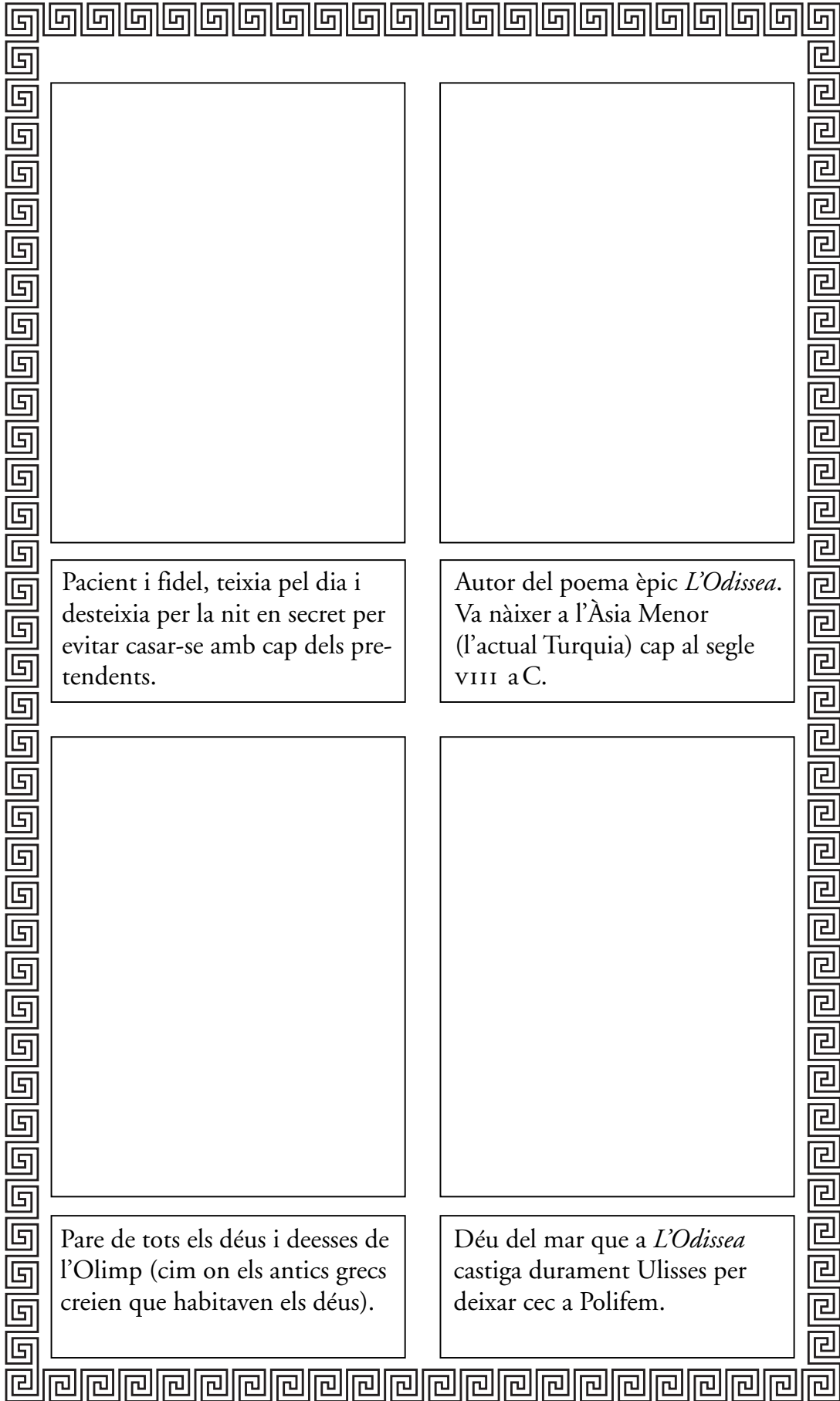
Fill de l'heroi de *L'Odissea*. No havia nascut quan son pare se n'anà a lluitar a Troia.



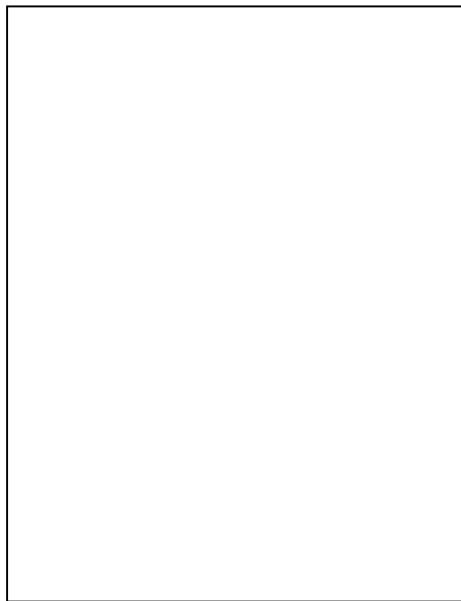
Viatge des de Troia cap a Ítaca, «ple d'aventures, ple de coneixença».



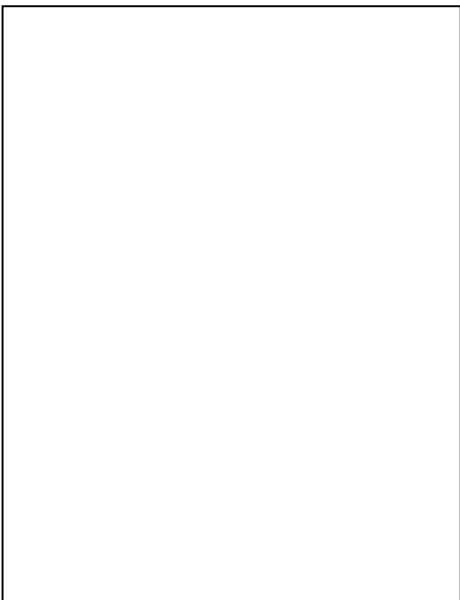
Vaixell d'Ulisses amb la proa blava i la quilla negra per la brea amb què impermeabilitzaven les naus.



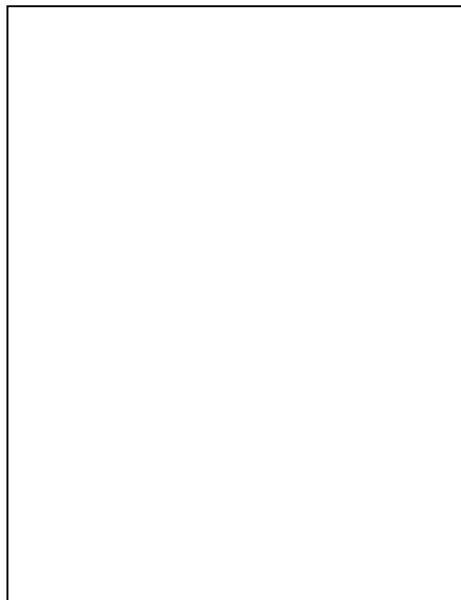
Pacient i fidel, teixia pel dia i desteixia per la nit en secret per evitar casar-se amb cap dels pretendents.



Autor del poema èpic *L'Odissea*.
Va nèixer a l'Àsia Menor (l'actual Turquia) cap al segle VIII a C.



Pare de tots els déus i deesses de l'Olimp (cim on els antics grecs creien que habitaven els déus).



Déu del mar que a *L'Odissea* castiga durament Ulisses per deixar cec a Polifem.

